

Ionesco și Pescărușul de Cehov. Remarcabile amândouă. După atâtea variante în care dramaturgia Ionesco-clană a fost acoperită prin supraîncărcare cu semne, simboluri și fum regizoral, am văzut un spectacol clar, transparent, în care textul lui Ionesco e descoperit, descifrat curajos și arătat în toată forța sarcasmului și tragismului său. Petru Vutcărau și Mihai Fusu, care au realizat împreună regia, apoi același Vutcărau, admirabil în rolul lui Bérenger, înconjurat de câțiva actori și el admirabili, au dat relief filosofic și dramatic acestui moment unic în dramaturgia europeană, figurind spaima, ridicolul și revolta neputințioasă în fața morții. În Pescărușul, Mihai Fusu îl aduce pe Cehov în plin stress modern - și îl-l apropie astfel pe autor - printr-un spectacol susținut plastic și interpretativ aproape impecabil, recomandându-l ca pe un contemporan febril și atotînțelegător, amestecat până în străfundul sufletului în dilemele, disperările și nevrozele noastre.

Am asistat la o propunere Strindberg (Teatrul "Alexei Mateevici"), în care Boris Bechet, actor de mare disponibilitate dramatică, a susținut cu forță o partitură extrem de dificilă, la o foarte veselă farsă populară scrisă și regizată de Gheorghe Urschi (Teatrul "Luceafărul"), la două spectacole regizate de Victor Ignat la Cahul (un Alecsandri și un Robert Thomas), ambele jucate cu înută profesională, deși nu toți actorii erau trecuți prin școli superioare de artă, la două spectacole profund originale (Cain și Abel de Sütő András și Transfer de personalitate de subsemnatul) la Teatrul Național "Vasile Alecsandri" din Bălți, în care s-au distins prin invenție comică regizorul Anatol Pinzaru și actorul Anatol Răclă, am mai văzut, de asemenea, monodrama Medeea de Göncz Árpád la Teatrul "Eminescu", un spectacol care, după părerea mea, nu și-a găsit pe deplin tonul și coerența...

Valorile inegale nu ne-au derutat. Este limpede că în teatrele basarabene de limbă română se desfășoară un proces de multiplicare a opțiunilor repertoriale și a stilurilor. Este la fel de limpede că există aici personalități și idei, talente și potențe creatoare indiscutabile.

La colocolul final, reunind gazde și oaspeți, am încercat să creditez ideea că teatrul din Basarabia, care a avut o dimensiune națională marcată, a dobândit acum și una europeană, imperios necesară azi, cînd se vorbește din ce în ce mai mult

despre volatilizarea frontierelor culturale și artistice, despre un spirit unificator și universalist. Dacă în ceea ce privește componenta europeană, ea se află în plin proces de structurare, componenta națională păstrează încă reziduuri localiste, provincialiste. Aici se cuvine să se întreprindă o operație de "curățire", de literarizare lingvistică, întrucît teatrul din Republica Moldova este

totuși teatru românesc. Deocamdată, patria comună este limba română.

În urma acestei experiențe teatrale, am înțeles că a venit, în sfîrșit, timpul să trecem de pe un mal pe celălalt al Prutului nu peste emfatice poduri de flori, ci peste poduri culturale trainice și substanțiale.

DUMITRU SOLOMON

PANORAMIC

Între 21 și 27 februarie în Republica Moldova s-a născut o manifestare teatrală-eveniment: "Colocvile revistei Sud-Est". De două ori pe an, la Chișinău și București, oamenii de teatru se vor întîlni, își vor împărtăși experiențele profesionale și artistice, încercînd să creeze un cadru instituționalizat comun și un climat spiritual care să ajute afirmarea și dezvoltarea mișcării teatrale basarabene în context românesc. Invitații primei ediții au fost actrița Tamara Bucluceanu-Botez, dramaturgul Dumitru Solomon, criticii Valentin Silvestru, Ion Cocora, Mircea Ghițulescu, Valentin Dumitrescu, Dan Predescu, scriitoarea Silvia Kerim, regizorul Horea Popescu, poetul Anghel Dumbrăveanu, consilier în Ministerul Culturii. În acest dialog, intenția organizatorilor a fost să se depășească faza contactelor întîmplătoare, a declarațiilor sentimentale, indulgente, a concluziilor epidermice. Astfel, ei au alcătuit un program amplu, care să ofere o imagine normală de lucru, fără machiaj, a stadiului actual al teatrului basarabean. Cu acest prilej au fost vizionate unsprezece spectacole, s-au organizat dezbateri în care s-au emis opinii asupra reprezentațiilor, au avut loc întîlniri cu funcționari al Ministerului Culturii și Cultelor, cu profesioniștii al Radioului și Televiziunii, cu cercetători al Institutului de artă de pe lîngă Academia de științe, cu studenți și cadre didactice de la Institutul de Artă Teatrală, cu membri al Uniunii Scriitorilor. S-au lansat în premieră absolută volumele editurii "Meridiane" (achiziționate de Ministerul Culturii din România) Jurnal de drum al unui critic teatral (1944-1984) vol. I de Valentin Silvestru și Fellini despre Fellini.

Ghizi pentru oaspeții din România în acest periplu teatral, care aproape în fiecare zi se încheia după miezul nopții, au fost Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Cultelor, Larisa Turea, viceministru, Andrei Strimbeanu,

directorul Direcției Teatrelor, Valentin Tăzlăuanu, redactor-șef al revistei "Sud-Est", poetul Alexandru Corduneanu, criticii Larisa Ungureanu, Angelina Roșca, Leonida Clomirtan, Gheorghe Cincilei, Constantin Chelanu, Veniamin Apostol, rectorul Institutului de Artă Teatrală, scriitorii Serafim Saca, Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija.

Reprezentațiile selecționate, văzute împreună, au dus la importante și instructive concluzii pentru ambele părți. Impresia generală a participanților a fost că, într-o perioadă de timp scurtă, s-a reușit restructurarea teatrului basarabean. Peisajul său se prezintă variat și dinamic. Teatrul Național "Vasile Alecsandri" din Bălți s-a impus ca un Național al întregului spațiu românesc. Există aici o atmosferă artistică, o preocupare susținută pentru nivelul de receptare al publicului, un spirit de recuperare a limbii și spiritualității românești. Teatrul din Bălți este o casă primitoare pentru piesa românească contemporană. După o reușită recentă cu Muntele de Dumitru Radu Popescu, acest colectiv a realizat încă două montări meritorii. Premiera cu Transfer de personalitate de Dumitru Solomon este un spectacol comic fermecător, dramatic și participativ. Scenografia lui Ion Pulu figurează cu inventivitate un spațiu al opresiunii, în care se atentează la libertatea individului, victima fiind constrînsă să se autodeclare, fără vină, vinovată. O masă suspendată, prevăzută cu reflectoare închizitoriale, coboară agresiv în camera de anchetă. Încăperea este străjuită simetric, ca într-o troiță, de trei siluete umane în care sînt decupate uși. Silueta din spate este supradimensionată și legată la ochi, iar ușa care o traversează este turnantă și din gratii. În interior tronează două latrine immoderate cu flori și dotate cu telefoane prin care eroii comunică cu superiorii sau declanșează printr-o manevră o muzică săltărească ce le ritmează iar mișcările. Aceste elemente de decor, împreună cu

Prin teatrele Basarabiei

evoluția caricaturală a interpreților, conturează universul infernal al unui stat polițienesc, în care metodele de culpabilizare a lui Pavliceș, cetățeanul cinstit, acuzat absurd că s-a autoprădat, sînt aplicate de la jignire pînă la violența psihică și fizică. Sub bagheta regizorului Anatol Pînzaru, portretizează remarcabil Anatol Răclă în rolul Comisarului. El poartă stigmatul alienării în masca chipului, în gesturile dizgrațioase, în atitudinile de marionetă dezarticulată. Îl dă replică, într-o desfășurare impetuoasă și exuberantă, o lume degenerată și superficială în care simți pericolul, întruchipată cu patos comic de Victor Odaglu, Constantin Stavrat, Mihai Grecu, Boris Melinte, Călin Năneată, Valentin Noroc, Anca Jltanu, Aurel Lupan, Oleg Vizitiu. Cascadele de rîs ale spectatorilor, aplauzele la scenă deschisă pentru dramaturg au creat în seara spectacolului o atmosferă de sărbătoare artistică autentică. A contribuit la aceasta, în bună măsură, și montarea cu piesa lui Sütö András Cain și Abel, în direcția de scenă a lui Dumitru Griuc. Tînărul regizor pare atras de un teatru esoteric, încărcat de poezie și mister teatral. Demersul său ni se pare binevenit și trebuie încurajat pentru că impune interpreților o altă direcție de dezvoltare și invită publicul la un alt tip de comunicare. În lectura sa stilizată am găsit secvențe care emoționau ori de cîte ori solemnitatea, elaborarea hieratică erau dublate de sponta-

neltate și naturalețe. De exemplu, în tînguirea și remușcările Evel (Ileana Pulu), sau în înfruntările dramatice dintre Cain (Vitalie Todraș) și Abel (Slavian Vlad). În practicarea acestui tip de teatru se recomandă regizorului eliberarea de sugestia livrescă și rafinament plastic al detaliilor.

Cel mai important și mai interesant loc teatral din Basarabia este neîndoios, în acest moment, Teatrul "Eugène Ionesco". Alci, o trupă tînără lucrează febril. Personalitatea proeminentă a grupului, format din dramaturgul Val. Butnaru - director, actorul Petru Vutcărau, regizorul Mihai Fusu, Valentin Todercan manager, stimulează participarea tuturor. Radicalismul și noutatea vizunilor scenice fac din acest colectiv un veritabil laborator de cercetare teatrală. După Așteptîndu-l pe Godot, prezentat cu succes și la București, premiat la festivaluri internaționale, pe afiș figurează două spectacole de relief. Regele moare este și un omagiu indirect adus patronului spiritual al trupei. În apropierea spectatorului, violentîndu-i intimitatea, într-un univers marcat ludic, populat de personaje teatrale, Béranger este o figură clovnească ce-și refuză sfîrșitul cu patos burlesc. Suferința, disoluția, agonia transformă treptat spațiul într-o temniță a singurătății. Părăsit de cel din jur, confruntat cu trecutul său proiectat pe un ecran, unde destinul i se suprapune, în caruselul istoriei, existenței altor celebri tirani, Béranger

învață să trăiască murind. Luciditatea îl va conduce spre seninătate, îl va elibera de spasmele fricii.

În viziunea regizorală a lui Mihai Fusu și a lui Petru Vutcărau, eroul murind ca rege renaște ca om, întrînd gol și purificat în imperiul neființei care este unul al luminii. Jocul lui Petru Vutcărau marchează tensiune dramatismul experienței existențiale a eroului Ionescian. O prezență majestică este Ala Menșicov în statuarea regină Margareta. Cu finețe, cu sensibilitate, cu economie de mijloace, actrița evidențiază vibrant interiorul enigmatic, puternic și răvășitor al eroinei. La antipod, Elena Chioibaș o construiește în culori transparente pe diafana și grădă regină Maria. Exaltată și senzuală este Mihaela Strimbeanu în rolul devotatei Julietta, fată în casă și înfirmieră. Două instrumente cameleonice ale unei puteri totalitare și perverse întruchipează nuanțat Andrei Moșol (Doctorul) și Andrei Sochircă (Guardul).

În aceeași Sală Atelier a teatrului, într-un spațiu care apropie publicul de interpreți, Mihai Fusu propune pentru Pescărușul lui Cehov o lectură personală, trecută prin filtrul unei sensibilități Ionescene și beckettene. O ambianță insolită, încărcată de mister teatral, conturează scenografia lui Eflm Elija. În fundal domină un ecran după care se profilează siluetele eroilor, ca în teatrul de umbre chinezesc. El se prelungește lateral cu o scenă - loc al clamării durerii, al sfîșierilor chinul-

© "Testamentul" de Gh. Urschi la Teatrul "Lucațărul" din Chișinău

toare, al morții. Aici își va trage un glonte în cap Treplev, în indiferența crudă a celorlalți, care, întorși cu spatele, stînd pe scaune, fumînd im-pasibil, privesc spre public. Îmbrăcați în costume ce trimit la cotidianul imediat, cu fețele pudrate cu alb, sugerînd niște păpuși de porțelan, personajele își trăiesc cu disperare angoasa, drama cumplită a ratării posibilei împliniri prin iubire sau creație. În spațiul gol al scenei singurul lor punct de sprijin sînt scaunele. Un asemenea obiect neliniștitor stă suspendat într-un colț, ca o sculptură în basorelief. Pacea, tihna sau poate aspirația la glorie și succes sînt iluzorii. Agonia lor este plină de ferocitate. Impresionează mizanscena severă și austeră a lui Mihai Fusu, executată ca o partitură sonoră și vizuală. O muzică stranie (Uriah Heep, American non-opera, A.Shnitke) dilată și contractă stările protagoniștilor. Este admirabil ar-bescul psihologic al Arkadinei, interpretată de Ala Menșicov. Impu-nătoare, rece, tăioasă, calculată, jocul său are strălucire. Portretizează reliefat Andrei Moșoi (Treplev), în tonuri paroxistice; el poartă pe chip o mască spectrală în care simți zvîcnirile durerii în pulsațiile timpului, în rotirile ochilor, în rictusul gurii, în buzele livide. Este admirabilă Nelly Cozaru în Mașa, o ipostază drama-tică și răscolitoare a frustrării, ce își caută refugiu în alcool și drog. Sînt sugestive disperarea mută a lui Dorn (Alecsandru Vasiliache), ca și nepu-tința și slăbiciunea frivolutului Trigorin (Andrei Sochircă). Cucereste fervoa-rea, feminitatea senzuală a Mihaelei Strimbeanu în Nina Zarecnaia, un debut pregnant, convingător. O apa-riție elocventă în temătorul și umilul Medvedenko creionează Boris Cremene.

Dacă Teatrul "Eugène Ionesco" este, și prin aceste reprezentații, un pol al avangardei artistice în cultura basarabeană (după cum remarcă la dezbateri dramaturgul Dumitru Solom-on), în teatrul moldovenesc sînt și trupe care se situează în avangarda socială. Ele își asumă cu civism și atitudine politică matură misiunea de educare a publicului, de cultivare a limbii românești în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, ca Teatrul "Hașdeu" din Cahul, condus de Vic-tor Ignat. La spectacolul Ah, gelozie! după Vasile Alecsandri, montat cu vervă într-o manieră caricaturală, publicul participa cu dăruire și can-doare, oferind împreună cu scena un adevărat spectacol al bucuriei împăr-tășite. Reacții atășante la fel de puternice ne-au întîmpinat și la reprezentația polițistă Dublul joc de

Vitalie Rusu în "Cîrnătarul" de Aristofan, Teatrul "Alexei Mateevici" din Chișinău

Robert Thomas. Acest fapt apreciem că se datorează și profesionalis-mului și talentului unui actor ca Tudor Andriuță, interpretul lui Zullaridi.

Și la Teatrul "Luceafărul" din Chișinău am găsit o preocupare be-nefică pentru dramaturgia autoh-tonă. Testament de Gheorghe Urschi, autor și al regiei reprezentației, este o comedie veselă, moralizatoare, amendînd cu savoare vicli și tare de comportament ale contemporanilor într-o comunitate sătească. În cartea Teatrul "Luceafărul", un deceniu al devenirii, criticul Irina Uvarova consemnează: "Adevărul este că «Luceafărul» a provocat apariția noului dramaturgii". Acest colectiv de elită în momentul de față trebuie să lupte pentru a-și recupera statutul creator de excepție de acum cîțiva ani, cînd se afla sub conducerea unui mare regizor, Ion Ungureanu, și era con-siderat "miracolul Basarabiei".

În călătoria prin teatrele din Chișinău ne-a încîntat și prospe-țimea și inventivitatea studenților actori în montarea cu Legături primejdioase de la Teatrul de Buzunar al Institutului de teatru, condus de Constantin Chelanu. Am întîlnit însă în capitala Moldovei și instituții teatrale care nu au încă o identitate, programul lor repertorial eșuînd în spectacole plate sau con-fuze regizoral. Astfel, la Teatrul "Mihai Eminescu", în reprezentația O Medee modernă de Arpád Göncz (în traducerea Vioricăi Bori Ghițulescu), expresivitatea unei interprete de forță ca Eliza Bercu, premiată și la Costinești, a fost alterată de o sce-nografie îmbîcsită (Nicolae Andro-

nache) și o regie mediocră (Alexandru Jereghi). Aceiași realizatori com-promit, printr-o mizanscenă desuetă mimînd dezinvoltura, virtuțile comi-ce ale protagoniștilor și ale textului lui Alecsandri Modista și cinovnicul.

În fața morții de Strindberg, alături de spectacole mai vechi vizionate în turneu la București (Matca de Sorescu sau Cîrnătarul de Aristofan) confirmă drumul în derivă al Teatrului "Alexei Mateevici". Regia lui Andrei Vartic, cochetînd cu un simbolism facil, mistifică în sens naturalist și mecanic esența piesei. Sînt în această trupă interpreți de pregnanță, ca Margareta Nazarkievici, Vitalie Rusu, Boris Bechet, a căror artă solicită imperios nu numai opțiuni repertoriale importante, dar și vizituni regizorale relevante.

Discuțiile cu oamenii de teatru după spectacole, colocviul final avînd ca titlu "Teatrul în căutarea identității" și desfășurat sub patro-najul ministrului Ion Ungureanu au permis pentru prima dată o analiză complexă, judecări de valoare apli-cate și exigente asupra mișcării teatrale din Republica Moldova. Există în această zonă un climat cul-tural în jurul teatrului. S-a apreciat că teatrul basarabean are o iden-titate națională, care este una românească.

Deși au avut un caracter de pionierat, "Colocviiile revistei Sud-Est", prin amploarea întîlnirilor, nu-mărul mare de participanți, calitatea intelectuală a dezbaterilor, au dat noi dimensiuni portretului spiritual al teatrului din Basarabia.

LUDMILA PATLANJOGLU